

SÁMEDIGGI

Sámediggi
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka

+ 47 78 47 40 00
www.samediggi.no
samediggi@samediggi.no

Árkiivaššennr. 26/2217

Ássi

015/26

023/26

Gos

Sámediggeráđđi – dievasčoahkkináššit

Sámedikki dievasčoahkkin

Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoddi

Áššeovddideapmi

Arbeidet med handlingsplan mot vold i samiske samfunn er forankret i Mánočalbmi- erklæringen, hvor det legges til grunn at vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep skal forebygges og bekjempes gjennom helhetlig og langsiktig innsats.

I Sametingets melding om likestilling, Sábmme Jállu (2020), er vold i de samiske samfunn definert som ett av innsatsområdene. Sametingets målsetning er et samfunn hvor alle lever uten frykt, vold og overgrep. Sametingsmeldingen ble fulgt opp av Sametingets handlingsplan mot vold 2023-2025. Den ble vedtatt for å styrke arbeidet mot vold i de samiske samfunn. Vold er et omfattende samfunnsproblem, et menneskeretts problem, et demokratisk problem, et likestillings problem, et kriminalitets problem og et folkehelseproblem. I arbeidet med handlingsplanen ble det lagt til grunn Verdens helseorganisasjons definisjon av vold. Den definerer vold slik: «forsettlig bruk av, eller trussel om, fysisk makt eller tvang, rettet mot en selv, andre enkeltpersoner, eller en gruppe. For å regnes som vold må handlingen resultere i, eller ha høy sannsynlighet for å resultere i død, fysisk eller psykisk skade, eller mangelfull utvikling.»

Den vide definisjonen inkluderer både mellommenneskelig vold, selvpåført vold og kollektiv vold. I handlingsplanen ble mellommenneskelig vold i nære relasjoner, da inkludert fysisk, psykisk og seksuell vold, omfattet. Seksuell vold i de samiske samfunn utenfor nære relasjoner ble også inkludert.

En del saker består av seksuell vold i nære relasjoner og seksuell vold utenfor nære relasjoner. Tysfjord sakene er eksempler på dette, og viser lovbruddenes kompleksitet.

Selvpåført vold er et problem i urfolks sammenheng. En internasjonal forsknings oversikt konkluderer med at det finnes indikasjoner på høyere forekomst av selvmord blant arktiske urfolk sammenlignet med majoritetsbefolkningen. Kollektiv vold som strukturell vold er definert som en form for vold hvor sosiale strukturer eller sosiale institusjoner skader mennesker gjennom å forhindre at deres grunnleggende behov oppfylles. I handlingsplanen ble den sett på som en del av bakteppet som fornorskingspolitikken er, og de strukturelle overgrep samer i dag opplever.

Handlingsplanen gjaldt alle typer volds berørte, uavhengig av kjønn, legning, alder og funksjonsnivå. Den inneholder 10 tiltak som retter seg mot forebygging, mer forskningsbasert kunnskap, gode tjenestetilbud og læremidler, utvikling av ord og begreper om seksualitet og kropp, samarbeid med ulike fagmiljøer og politikk utvikling både nasjonalt og internasjonalt. Dette var tiltak som Sametinget skulle gjennomføre, tiltak som krever samarbeid og tiltak som er avhengig av at nasjonale myndigheter tar sitt ansvar. Handlingsplanens periode er nå utløpt og Sametingsrådet legger med dette frem en samlet status for gjennomføringen med forslag til videre oppfølging.

Árvoštallan

Gjennom perioden har det vært arbeidet mot vold på ulike nivåer og med ulike tilnærminger. Arbeidet har hatt høy politisk og administrativ prioritet. Særlig viktig er arbeidet med holdningsendringer om nulltoleranse mot vold. Behovet for å utvikle begreper for kropp og seksualitet på samisk er tydelig kommunisert, og arbeid er igangsatt. Å sikre et likeverdig tilbud for samiske barn og risikoutsatte voksne i Barnehus har hatt høy prioritet. Et krisesentertilbud for den samiske befolkning er et kommunalt og statlig ansvar, men Sametinget har bidratt til endringer i krisesenterloven og løftet saken på lokalt og nasjonalt nivå. Sametinget samarbeider med ulike organisasjoner og Regjeringen om utvikling av tilbud for samiske voldsberørte. Av særskilt betydning har vært Sametingets arbeid for å få egne tiltak i statlige handlingsplaner og opptrappingsplaner mot vold og overgrep. De fleste tiltakene i Sametingets handlingsplan er nå gjennomført eller fulgt opp gjennom andre prosesser, men flere områder krever videre innsats - særlig forskning, utvikling av tjenestetilbud og holdningsskapende arbeid. Dialog og konsultasjoner med statlige myndigheter og samarbeid med faglige miljøer er en pågående prosess. Behov for mer kunnskap og tiltak har vist seg gjennom handlingsplanens periode. Av disse kan nevnes:

Økte arealinngrep mot samiske næringer og levesett kan medføre psykisk stress og økte helseplager. Av forskning fra andre urfolkssamfunn fremkommer det at dette kan gi økt forekomst av vold. Dette er et område det er behov for mer kunnskap om.

Digital vold er et økende samfunnsproblem som også rammer samiske samfunn. Det omfatter blant annet overvåking, trusler, spredning av private bilder, netthets, seksuelle overgrep på nett og digital mobbing. Sametinget må være rustet til å møte denne utviklingen gjennom kunnskap, forebygging og tilgjengelig hjelp til dem som rammes.

Særlig alvorlig er utviklingen der barn og unge utsettes for grooming, manipulasjon og rekruttering til kriminelle miljøer gjennom digitale kanaler. Digitale plattformer brukes i økende grad til å utnytte, påvirke og kontrollere unge mennesker.

I Politiets sikkerhetstjenestes nasjonale trussel- og sikkerhetsvurderinger pekes det på økt risiko for radikaliserings, rekruttering og påvirkning via digitale arenaer. Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) løfter også frem behovet for sterkere beskyttelse mot digital vold, særlig rettet mot barn og unge, og hvordan dette utfordrer dagens beskyttelsesmekanismer. Amnesty International har blant annet dokumentert

omfattende hets mot samer i sosiale medier. Dette viser at samiske barn og unge ikke bare eksponeres for generell nettbasert vold og utnyttelse, men også for etnisk motivert hets og trakassering.

Regjeringens forslag til lov om aldersgrense for bruk av sosiale medier er et viktig skritt for å styrke beskyttelsen av barn og unge i digitale rom. For at slike tiltak skal være effektive også for samiske barn og unge, må de utformes med kunnskap om samiske samfunns særtrekk og de utfordringene samiske barn møter på nett. Generelle nasjonale tiltak er ikke tilstrekkelig dersom den samiske dimensjonen ikke ivaretas tydelig.

Arbeidet mot vold og overgrep i samiske samfunn må derfor også omfatte digitale arenaer, og inkludere tiltak mot netthets, digital kontroll, rekruttering, utnyttelse og overgrep på nett.

Gjennomgang av tiltak i Sametingets handlingsplan

1. Forebygge vold i samiske samfunn.

Sametinget har, i samarbeid med Regionalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress Nord, inngått avtale reklamebyrå om utarbeidelse av holdningskampanje mot seksuell vold. Kampanjen har målgruppe unge menn i alderen 16-35 år i Sápmi. Sekundær målgruppe er jenter, unge kvinner, foreldre, lærere og voksne rollemodeller i Sápmi som kan støtte og formidle det samme budskapet videre. Budskapet for kampanjen vil være: Nulltoleranse for seksuelle overgrep. Kampanjen vil sette søkelys på de nye samtykkebestemmelsene om seksuell omgang i straffeloven, som krever aktivt samtykke til seksuell omgang. Aktivt samtykke krever klar dialog. I arbeidet med kampanjen er det satt søkelys på behovet for ord på samisk på kropp, grensesetting og seksualitet. Samiske ungdommer har kommet med forslag til begreper som vil bli brukt i kampanjen. Kampanjen vil produsere bok, presenteres på sosiale plattformer, produsere klistremerker og kondomer. Den vil lanseres på alle tre samiske språk. Det vil være landingsside for kampanjen på Regionalt senter for vold og traumatisk stress Nords hjemmeside. Kampanjen vil også deles på Sametingets sosiale plattformer. Kampanjens varighet er 1 år, og skal ruller ut i løpet av 2026.

Sametinget har hvert år markert FNs internasjonale dag for avskaffelse av vold mot kvinner. 25. november lyssettes Sametingsbygningen i orange og budskap om behov for avskaffelse av vold mot kvinner presenteres i sosiale medier. Ulike temaer har vært løftet i denne markeringen, i 2025 var temaet kampen mot digital seksuell vold mot barn og unge.

Sametinget deltar i nettverk om forebygging av vold og overgrep mot barn. Nettverket drives av Statsforvalterne i Finnmark og Troms, Nordland og Trøndelag. Kommunene gis opplæring og støtte i sitt arbeid med barn og unge. Sametinget bidrar med kunnskap og fokus på forebygging for samiske barn og unge.

Sametinget deltar i Samarbeidsforum om vold og overgrep i Sápmi. Nettverket samler fagfolk fra flere samiske miljøer og Sametinget innhenter og bidrar med faglig kunnskap om feltet.

TryggEst er en modell for forebygging og avdekking av vold mot sårbare voksne i kommunene. Sametinget deltar i nasjonal faggruppe for utvikling av TryggEst og i arbeidet for å utvikle tilbudet i samiske kommuner. Sametinget har avholdt møte for kommunene i Finnmark for å synliggjøre og utvikle tilbudet.

Sametinget har startet et prosjektarbeid sammen med Samisk nasjonal kompetansetjeneste - psykisk helsevern og rus om selvmordsforebygging. Formålet med prosjektet er å få et bedre bilde av blant annet hva samiske kommuner allerede gjør for å forebygge selvmord, og hvordan disse tiltakene passer med samisk språk og kultur.

2. Bidra til økt forskning på vold i samiske samfunn.

Sametinget ser behovet for ytterligere forskningsbasert kunnskap om vold i samiske samfunn. Behovet er godt dokumentert - både NKVTS - rapporten *Når tausheten brytes* og NIMs temarapport om vold og overgrep i samiske samfunn peker på betydelige kunnskapshull og anbefaler videre forskning på feltet. Sametinget har begrensede muligheter til selv å finansiere forskningsprosjekter, og peker på statlig ansvar for å fremskaffe relevant kunnskap. I konsultasjoner med Regjeringen om handlingsplan mot vold: Frihet fra vold (2021- 2024) og i Regjeringens opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner (2024-2028), har det vært løftet frem fra Sametinget behov for mer forskning på området. I konsultasjonene ble det enighet om følgende:

Forskning på vold og overgrep i det reindriftssamiske samfunn. Dette etter konkret innspill fra Norske reindriftssamers landsforbund. Våren 2026 vil Nasjonalt kompetansesenter for vold og traumatisk stress (NKVTS) lansere forskningsrapport: *Veahkki*, om volden som erfares i reindrifta. Sametinget har deltatt i referansegruppe for prosjektet. Forskningen presenteres på Sametingets reindriftskonferanse i mai.

Sametinget løftet i konsultasjoner også behovet for forskning på vold mot samiske funksjonsnedsatte, eldre, LHBTIQ+ personer og på digital vold mot samiske barn og unge. På oppdrag fra Regjeringen har NKVTS utarbeidet oversikt over forskning og faglitteratur som finnes om vold og overgrep i samiske samfunn. Rapporten kommer med anbefalinger om videre forskning, men Sametinget ser at det er behov for å følge opp behovet for mer forskning på ovennevnte grupper.

Sametinget ser frem til lansering av rapporter av forskning på Sami Nor 3 rapporten, hvor det vil kunne være relevant forsknings kunnskap om vold i samiske samfunn.

3. Evaluere samiske læremidler om kropp, grensesetting og seksualitet.

Sametinget finansierer læremidler på samisk om temaet, og vil evaluere om læremidlene bidrar til en best mulig undervisning om temaet. Sametinget har finansiert lærebok for barnehage og 1.- 4. klasse på nordsamisk. Det foreligger i dag begrensede læremidler om temaet. Det har ikke vært gjennomført en evaluering av de foreliggende læremidlene, og tiltaket foreslås videreført.

4. Bidra til at samiske ord og begrep om seksualitet og kropp normaliseres i samfunnet.

Det meldes fra samiske fagmiljøer mangel og lite bruk av begreper på samisk for kropp, grensesetting og seksualitet. Gode og nøytrale begreper er viktige for å bryte tabuer og skape åpenhet. I tillegg til ovennevnte holdningskampanje, har Sametinget innledet samarbeid med Likestillingscenteret KUN om tilpasning og oversetting av Doavisa til samiske språk. Doavisa handler om tema som kropp, seksualitet og grensesetting, og skal henges opp på do på ungdomsskoler og videregående skoler. Da kan ungdommer i ro lese om temaer som ellers kan være vanskelig å snakke om. I dette arbeidet støter man på behovet for terminologi på samiske språk om temaet. Det samarbeides derfor med samiske ungdommer om hvilke samiske ord som kan brukes i arbeidet.

5. Bidra til å sikre krisesentertilbud til den samiske befolkningen.

Det er behov for et nasjonalt krisesentertilbud som innehar samisk språk og kulturkompetanse. Sametinget har løftet frem dette behovet og ansvaret overfor kommunale og statlige myndigheter ved flere anledninger.

I konsultasjon med Regjeringen om ny krisesenterlov ble det enighet om nytt tillegg i § 3 med følgende ordlyd: "Dei særskilte rettane til samiske brukarar skal varetakast i krisesentertilbodet." Sametinget er i dialog med Regjeringen om hvordan denne ordlyden skal følges opp i krisesentrenes arbeid.

Sametinget har deltatt i referansegruppe for å utvikle krisesentertilbud for den samiske befolkning i Indre Finnmark. Utredningen ble finansiert av Barne, ungdoms og familiedirektoratet og ledet av Karasjok kommune.

6. Ta initiativ til møte med kommunene og Statsforvalter for å kartlegge evt behov for å oppfølging av "Jasska/ Trygg."

Sametinget har vært og er i dialog med kommunene Hamarøy og Narvik og Statsforvalteren i Nordland om møte. Det planlegges videre kontakt med relevante aktører fremover i tid.

7. Bidra til å sikre at samiske barn får et likeverdig tilbud i Barnehuset.

Sametinget har løftet denne saken i ulike fora nasjonalt og internasjonalt gjennom flere år. Det har vært konsultasjoner med Regjeringen og Finnmark politidistrikt om opprettelsen av Barnehus i Finnmark. Barnehus i Finnmark har nå tre lokasjoner i Alta, Kirkenes og Karasjok med samisk språk og kulturkompetanse.

Barnehuset gir tilbud til samiske barn, unge og sårbare voksne. Det er behov for et ambulerende team som kan bistå de andre barnehusene i landet i møte med samiske barn. Det vil følges opp i det videre arbeid.

8. Løfte vold som tema på ulike internasjonale fora og i urfolksmiljø for å bekjempe vold mot urfolk.

Sametinget har i flere år deltatt på FNs kvinnekommisjon i New York. Temaet vold i urfolkssamfunn har vært løftet ved hver deltakelse og spilt inn til slutterklæring for konferansen.

Sametinget har også deltatt med innlegg i ulike faglige fora i Europarådet, hvor vold mot urfolk har vært tema.

Sametinget har deltatt med innlegg i faglige fora i Verdens helseorganisasjon, WHO, om vold i urfolkssamfunn.

Sametinget har dialog med Sametinget i Sverige om samarbeid om kunnskapsdeling og behov for mer forskning.

Sametinget har deltatt i møter og rapportering til Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner.

9. Være en aktiv bidragsyter og konsultasjonspart i regjeringens utvikling av politikk på feltet.

Sametinget har hatt og har tett dialog med Regjeringen om utarbeidelse av nasjonale handlingsplaner og opptrappingsplaner på feltet. Gjennom konsultasjoner med Sametinget har det blitt oppnådd enighet om egne tiltak for å bekjempe vold i de samiske samfunn.

10. Fortsette sitt samarbeid med ulike fagmiljøer og organisasjoner.

Samarbeidet med ulike fagmiljøer er av stor verdi for Sametingets arbeid mot vold. I perioden har Sametinget deltatt i ulike fora og møter både i samisk, nasjonal og internasjonal sammenheng.

Sámediggeráđi mearráđusárvalus

Arkivsaksnr.	26/2217
--------------	---------

<u>Sak</u>	<u>Utvalg</u>	<u>Dato</u>
	Sametingets plenum	-
015/26	Sametingsráđet – plenumsaker	27.04.2026-28.04.2026

Sámedikkeráde árvvalus

Dájmaj tjuovvolibme ja dárbo áđđá vuorodibmáj

Barggo vahágahttema vuossti le guhkesáiggásasj sebrudakbarggo mij gájbbet vuorodimev moatte dásen ja iesjguhtik sebrudakakterajs. Væráldin mij la politijkalasj ráfedis, resurssa rijdo ja dálkádakrievddamij vuolen, iemeálmuga tjielggasit vájkkudasájt vásedi. Sierraláhkáj guosská dát nissuna, máná ja ietjá ájtedum juohkusa. Barggo vahágahttema vuossti viertti dan diehti liehket dynámalasj ja hiebadahdedum daj rievddamijda ma ruvva báhti sebrudagán. Juska oajvveoasse dájmajs Sámedikke doajmmaplánan vaháguhttema vuossti 2023-2025, li

tjadáduvvam jali ietjá prosessajn tjuovvoluvvam, de li vilá suorge ma vierttiji vijddábut tjuovvoluvvat. Dájma ma li vuollelin ælla vuorodime milta nammaduvvam. Sámedigge sihtá ávdđálijguovlluj vuorodit dájtt dájmajt:

Adnet ábbálasj dádjadusáv vahágahttema báhkuj sáme sebrudagájn

Vahágahttem báhko galggá dádjaduvvat vijddát ja sisanedit gasskasasj vahágahttemav, digitála vahágahttemav, negatijva sosiála dármedimev, givsedibme ja badjelgæhttjama, iesjvahágahttemav ja struktuvralasj vahágahttem mij vájkkut iellemdilev ja viessomav. Sámedigge sihtá:

- vuodon adnet ábbálasj dádjadusáv vahágahttemis ietjas bargon.
- sihkarasstet dájmajt ávdđánahttemav suorgij ja dásij rastá.
- barggat dan vuoksjuj jut struktuvralasj faktávrrá ma vahágahttemav vájkkudi tjalmostahteduvvi ja dájmajt tjuovvoli ma guoskavasj politihkan.

Barggat vahágahttemhieredimijn sáme sebrudagájn

Hieredimbargo baktu máhttá ienemus sebrudakrievddamulmijt jáksát. Vahágahttemvásádusá e galga priváhta jali sisnjásj sebrudagá baktu tjoavdeduvvat. Sámedigge sihtá:

- barggat ulme vuossti jut vahágahttem sáme sebrudagájn ij la ávvá dáhkkidahte.
- systemmáhtalattjat barggat nálsodimijn, badjelgæhttjamijn ja sámevassjijn oassen vahágahttemsuorges.
- nannidittjat rapporterim- ja doarjjamekanismajt ulmutjijda gudi vahágahttemav vásemi.
- vájkkudit jut TryggEst-modælla ávdđánahteduvvá sáme suohkanijn oassálasstema baktu guoskavasj værmádagájn.

Barggat hieredime ávdás mij tjalmostahttá mánájt ja nuorájt

Vahágahttem hieredibme mij guosská mánájt ja nuorajt galggá vuoroduvvat sierraláhkaj, ja guoskat sihke rubbmelasj ja digitála arienájt.

Sámedigge sihtá:

- vájkkudit váj sáme máná ja nuora oadtju dárbulasj máhtudagáv vahágahttema, rubmaha, seksualitehta ja ráddjima birra sámegeiellaj ja sáme kultuvrdádjadusájn.
- hieredit digitála vahágahttemav, dán vuolen nálsodibme, ráhtsatjibme, grooming ja rekruttierim mánájs ja nuorajs bahádahkobirrasijda
- barggat systemmáhtalattjat vuossti vassjemoalgedime, nálsodime, ja sámenálsodime mánájt ja nuorajt gaskan, sierraláhkaj digitála arienájn.

Barggo galggá organiseriduvvat gálmamá hieredimdási milta ja tjuovvu sáemmi modellav dagu *Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress*:

- ábbálasj hieredibme álles álmugij.
- selektijvva hieredibme mij tjalmos vádá ulmmejuohkusav
- Indikatijvva hieredibme ulmuttijda gudi li vahágahttemav vasedam jali ráhtsatjimev.

Nannit hieredimev barggo baktu ulmuttij ma vahágahtti

Sámedigge sihtá:

- vuolledássásasj fáladagájt ja dákkodimfáladagájt ávddánahttet.
- vájkkudit dájmajt ma máhtti vahágahttemdábiht binnedit ja hieredit ádâsis dáhpaduvvat

- sihkarasitet fállaldagájt sáme giella- ja kultuvrramáhtudagájn

Nannit bargov digitála vahágahttema ja teknologijávuogádačái ráhtsatjime vuossti

Digitála vahágahttem ja ráhtsatjime li lassánime sierraláhkáj mánáj ja nuoraj gaskan.

Sámedigge sihtá:

- vájkkudit hieredibmáj máhtudagá ja áhpadasá baktu.
- vájkkudit jut viehkkefállaldagájn ja bulkken le dárbulasj máhtudahka.
- vájkkudit vaj doarjja- ja tjuovvolimdievnastusá gávnnuji ulmuttjijda gudi li vásedam digitála vahágahttemav

Hieredit ja vuosstálasitet nievres sosiála kontrállav ja sjávodiskultuvrav

Sámedigge sihtá:

- viehkken ávddánahttet jasska arienájt vahágahttemav ja ráhtsatjimev diededittjat
- doarjjat dájmajt ma binnedi stigmas ja gássjelisvuodajt viehkev átsáttjit.
- vájkkudit máhttoávdánimev sosiála kontroalla hárráj sáme sebrudagájn.

Lápptit vahágahttem tiemáv duon dán rijkajgasskasattjat forumijn ja iemeálmukbirrusijn vahágahttemav vuosteldit iemeálmugij vuosstij

Dárbbbo le tjalmostahttet vahágahttemav iemeálmuksebrudagájn rijkajgasskasasj ja gájksábmelasj forumijn.
Sámedigge sihtá:

- joarkket tjielggasit sáhkadiet vahágahttema birra sáme sebrudagájn, rijkajgasskasasj ja gájksábmelasj forumijn.

- vuosedit dárbov ienep rijkajgasskasasj dutkamijda vahágahttema birra iemeálmuksebrudaqájn.

Vájjkudit viiddábut dutkamijda vahágahttema birra sáme sebrudaqájn

Dutkamvuododuvvam diehto le dárbulasj jus galggá oadtjot buoremus badjelgávåv, iesjguhtiklágásj vuohke vahágahttemis ja dárbojs. Sámedigge sihtá:

- vájjkudit váj ienep diehto vatteduvvi vahágahttema badjelgávå birra ja makkir dájma máhtti hieredit vahágahttemav ja buoremus viehkev vaddet ulmuttjijda gudi li vásedam vahágahttemav.
- vájkkut jut ienep dutkaduvvá vahágahttem sáme vuorrasappojda, mánájda ja nuorajda, LHBTIQ- ulmuttjijda, doajmmahiereduvvam ulmuttjijda, digitála vahágahttema ja iesjavahágahttema birra.
- vájjkudit vaj ienep diehto psykalasj varresvuoda, iesjsármim ja vahágahttema aktijvuodaj birra.
- vájjkudit jut iesjsármimhieredimev integreriduvvá álles bargguj vahágahttema vuossti.
- vájjkudit jut ienep diedo báhti vahágahttemvájjkudusáj birra, ja gáktu da laseduvvi gá areálaj ávkkim ja dæddo sáme viessomij lassán.

Vijddásap vuorodibme sáme addnijda hiehtedilleguovdátjin

Dárbbo le nasjåvnålasj fálaldahkaj sáme addnijda gejn le sáme giella- ja kultuvrramáhtudahka. Stáhtan le ávdåsvásstádus dakkir fálaldagá ávdås sáme álmugij. Ádå láchkatjålos hiehtedilleguovdátjij gáktuj tjielggiduvvi sáme addnij riektá. Sámedigge sihtá:

- rádudallamijn Ráddidusájn gáhttjot tjielgadimev gáktu sáme addnij riektá galggi bærrájgátseduvvat hiehtedilleguovdátjijn.
- vájjkudit jut hiehtedilleguovdátja bargge oadtju sáme giella- ja kultuvrramáhtudagáv.

Vijddásap vuorodibme sáme addnija Mánájuodnahin

Dárbbbo le nasjávnnálasj fáraldahkaj sáme addnija gejn le sáme giella- ja kultuvrramáhtudahka. Stáhtan le ávdåsvåsståduš dakkir fáraldagå ávdåš sáme álm mugij. Riektå sáme giella- ja kultuvrramáhtudahkaj Mánájuodnahijn aj guosskå sáme mánájda Finnmårko ålggolin. Sámedigge sihtå:

- rádudallamijn baktu Råddidusåjn gåjbbedit jut åsaduvvå juogos mij máhttå boahet ja viehkedit ietjå mánájuodnahijt Vuonan sáme giella- ja kultuvrramáhtudagåjn.
- barggat vaj bargge Mánájuodnahijn vatteduvvi máhtudagåv sáme gielan ja kultuvran. Sámedigge sihtå barggat jut Mánájuonaj Finnmårko, sierra sáme ávdåsvåsstådušåjn nanniduvvå.

Árvustallat sáme oahpponåvojt rubmaha, ráddjima ja seksualitiehta birra

Oahpponåvojt sáme giellaj rubmaha, ráddjima ja seksualitiehta birra li dárbulattja fálatjit sáme mánájda ja nuorajda buorre ja guoskavasj åhpadimev. Sámedigge sihtå:

- stieilit badjelgåvåv oahpponåvojs ma li sajen suorgen sáme giellaj
- årvustallat oahpponåvojt ma gåvnnuji ulmijn vattåtjit buoremus máhttelis åhpadimev tiemå birra.

Våjkkudit vaj såme bågoj ja moallånaqå seksualitiehtta birra sebrudahkan sjaddi dåbålattja

Dárbbbo le åvddånahttet såme termajt ma gåvvidi rubmahav, rájåjt ja seksualitiehtav. Dåt le vijdes barggo, mij gåjbbet ressursajt ja åjgev. Sámedigge sihtå:

- Aktisasj bargon guoskavasj akteraj joarkket bargov såme termajt åvddånahtåtjit dån suorgen.

Dågåstallat Ståhtahåldadiddij ja suohkanij dárbboduogåtjav håbbmit Divtasvuona-åssie tjuovvolibmåj

Såmedikke mielas le åjnas joarkket bargov tjuovvolit Jasska/Trygg prosjevtav. Sámedigge sihtå:

- joarkket ietjas guládallamav Stáhttaháldadiddij ja suohkanij dárboguoradallamijn tjuovvolibmáj.
- guládallat Árran julevsáme guovdátjijn dárbo birra tjuovvolimes ulmutjiit gudi li vahágahttemav vásedam.

Liehket dájmalasi oassálasste ja oasse ráduhallamijn ráddidusá politihka ávddánimen suorgen

Suodjalit ulmutjiit vahágahttemis ja ráhtsatjimes la stáhta ávdásvásstádus. Ráddidusá barggo lágaj, rijkka doajmmaplánaj ja nannimplánaj la dan diehti viehka ájnas. Sámedigge sihtá:

- liehket dájmalasj oassálasste ja oasse ráduhallamijn ráddidusá politihka ávddánimen suorgen.

Joarkket aktisasj bargov iesj quhtik fáhkabirrasijit ja organisasjávvnáj.

Lahka aktijvuolta ja fágalasj ádástuhtedum máhtto suorgen, le ækto politihkaávdánibmáj suorgen. Sámedikke sihtá:

- joarkket aktijvuodajn guoskavasj fáhkabirrusij ja organisasjávvnáj áttjudittjat fágalasj ávddánahttemav suorgen.

Sámediggeráđđi – dievasčoahkkináššit - 015/26

Sámedikkeráde árvvalus

Dájmaj tjuovvolibme ja dárbo ádå vuorodibmáj

Barggo vahágahttema vuossti le guhkesájggásasj sebrudakbarggo mij gájbbet vuorodimev moatte dásen ja iesjguhtik sebrudakakterajs. Væráldin mij la politijkalasj ráfedis, resurssa riido ja dálkádakrievddamij vuolen, iemeálmuga tjielggasit vájkkudusájt vásedi. Sierraláhkáj guoská dát nissuna, máná ja ietjá ájtedum juohkusa. Barggo vahágahttema vuossti viertti dan diehti liehket dynámalasj ja hiebadahdedum daj rievddamijda ma ruvva báhti sebrudagán. Juska oajvveoasse dájmajs Sámedikke doajmmaplánan vaháguhttema vuossti 2023-2025, li tjadáduvvam jali ietjá prosessajn tjuovvoluvvam, de li vilá suorge ma vierttiji vijddábut tjuovvoluvvat. Dájma ma li vuollelin ælla vuorodime milta nammaduvvam. Sámedigge sihtá ávddálijguovlluj vuorodit dájtt dájmajt:

Adnet ábbálasj dádjadusáv vahágahttema báhkuj sáme sebrudagán

Vahágahttem báhko galggá dádjaduvvat vijddát ja sisaneidit gasskasasj vahágahttemav, digitála vahágahttemav, negatijva sosiála dármedimev, givsedibme ja badjelgæhhtjama, iesjvahágahttemav ja struktuvralasj vahágahttem mij vájkkut iellemdilev ja viessomav. Sámedigge sihtá:

- vuodon adnet ábbálasj dádjadusáv vahágahttemis ietjas bargon.
- sihkarasstet dájmaj ávddánahttemav suorgij ja dásij rastá.
- barggat dan vuoksjuj jut struktuvralasj faktávrrá ma vahágahttemav vájkkudi tjalmostahteduvvi ja dájmaj tjuovvoli ma guoskavasj politihkan.

Barggat vahágahttemhieredimijn sáme sebrudagájn

Hieredimbargo baktu máhttá ienemus sebrudakrievddamulmijt jáksá. Vahágahttemvásádusá e galga priváhta jali sisnjásj sebrudagá baktu tjoavdeduvvat. Sámedigge sihtá:

- barggat ulme vuossti jut vahágahttem sáme sebrudagájn ij la ávvá dâhkkidahte.
- systemmáhtalattjat barggat nálsodimijn, badjelgæhhtjamijn ja sámevassjijn oassen vahágahttemsuorges.
- nannidittjat rapporterim- ja doarjjamekanismajt ulmutjijda gudi vahágahttemav vásemi.
- vájkkudit jut TryggEst-modælla ávddánahteduvvá sáme suohkanijn oassálasstema baktu guoskavasj værmádagájn.

Barggat hieredime ávdås mij tjalmostahttá mánájt ja nuorajt

Vahágahttem hieredibme mij guoská mánájt ja nuorajt galggá vuoroduvvat sierraláhkaj, ja guoskat sihke rubbmelasj ja digitála arienájt.

Sámedigge sihtá:

- vájkkudit váj sáme máná ja nuora oadtju dárbulasj máhtudagáv vahágahttema, rubmaha, seksualitiehta ja ráddjima birra sámegeiellaj ja sáme kultuvrdádjadusájn.
- hieredit digitála vahágahttemav, dán vuolen nálsodibme, ráhtsatjibme, grooming ja rekruttierim mánájs ja nuorajs bahádahekobirrasijda
- barggat systemmáhtalattjat vuossti vassjemoalgedime, nálsodime, ja sámenálsodime mánáj ja nuoraj gaskan, sierraláhkáj digitála arienájn.

Barggo galggá organiseriduvvat gálmma hieredimdási milta ja tjuovvu sáemmi modellav daqu *Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress*:

- ábbálasj hieredibme álles álmugij.
- selektivva hieredibme mij tjalmos vádá ulmmejuohkusav
- Indikatijvva hieredibme ulmutijda gudi li vahágahttemav vásedam jali ráhtsatjimev.

Nannit hieredimev barggo baktu ulmutij ma vahágahtti

Sámedigge sihtá:

- vuolledássásasj fáladagájt ja dákkodimfáladagájt ávddánahttet.
- vájkkudit dájmajt ma máhtti vahágahttemdábiht binnedit ja hieredit ádâsis dáhpaduvvat
- sihkarasstet fáladagájt sáme giella- ja kultuvrramáhtudagájn

Nannit bargov digitála vahágahttema ja teknologijávuogádaqáj ráhtsatjime vuossti

Digitála vahágahttem ja ráhtsatjime li lassánime sierraláhkáj mánáj ja nuoraj gaskan.

Sámedigge sihtá:

- vájkkudit hieredibmáj máhtudagá ja áhpadusá baktu.
- vájkkudit jut viehkefálaldagáj ja bulkken le dárbulasj máhtudahka.
- vájkkudit vaj doarjja- ja tjuovvolimdievnastusá gávnnuji ulmuttijda gudi li vásedam digitála vahágahttemav

Hieredit ja vuosstálasstet nievres sosiála kontrállav ja sjávodiskultuvrav

Sámedigge sihtá:

- viehken ávddánahttet jasska arienájt vahágahttemav ja ráhtsatjimev diededittjat
- doarjjat dájmajt ma binnedi stigmas ja gássjelisvuodajt viehkev átsáttjit.
- vájkkudit máhttoávdánimev sosiála kontroalla hárráj sáme sebrudagáj.

Lápptit vahágahttem tiemáv duon dán rijkajgasskasattjat forumijn ja iemeálmukbirrusijn vahágahttemav vuosteldit iemeálmugij vuosstij

Dárbbu le tjalmostahttet vahágahttemav iemeálmuksebrudagáj rijkajgasskasasj ja gájksábmelasj forumijn.
Sámedigge sihtá:

- joarkket tjelggasit sáhkadit vahágahttema birra sáme sebrudagáj, rijkajgasskasasj ja gájksábmelasj forumijn.
- vuosedit dárbov ienep rijkajgasskasasj dutkamijda vahágahttema birra iemeálmuksebrudagáj.

Vájkkudit vijddábut dutkamijda vahágahttema birra sáme sebrudagáj

Dutkamvuododuvvam diehto le dárbulasj jus galggá oadtjot buoremus badjelgávå, iesjguhtiklágásj vuohke vahágahttemis ja dárbojs. Sámedigge sihtá:

- vájkkudit váj ienep diehto vatteduvvi vahágahttema badjelgávå birra ja makkir dájma máhtti hieredit vahágahttemav ja buoremus viehkev vaddet ulmutjijda gudi li vásedam vahágahttemav.
- vájkkut jut ienep dutkaduvvá vahágahttem sáme vuorrasappojda, mánájda ja nuorajda, LHBTIQ- ulmutjijda, doajmmahiereduvvam ulmutjijda, digitála vahágahttema ja iesjvahágahttema birra.
- vájkkudit vaj ienep diehto psykalasj varresvuoda, iesjsármim ja vahágahttema aktijvuodaj birra.
- vájkkudit jut iesjsármimhieredimev integreriduvvá álles barggij vahágahttema vuossti.
- vájkkudit jut ienep diedo báhti vahágahttemvájkkudusáj birra, ja gáktu da laseduvvi gá areálaj ávkkim ja dæddo sáme viessomij lassán.

Vijddásap vuorodibme sáme addnijda hiehtedilleguovdátjin

Dárbbu le nasjåvnålasj fálaldahkaj sáme addnijda gejn le sáme giella- ja kultuvrramáhtudahka. Stáhtan le ávdåsvásstádus dakkir fálaldagá ávdås sáme álmugij. Ádå láchkatjålos hiehtedilleguovdátjij gáktuj tjelggiduvvi sáme addnij riektá. Sámedigge sihtá:

- rádudallamijn Ráddidusájn gáhttjot tjelgadimev gáktu sáme addnij riektá galggi bærrájgátseduvvat hiehtedilleguovdátjijn.
- vájkkudit jut hiehtedilleguovdátja bargge oadtju sáme giella- ja kultuvrramáhtudagáv.

Vijddásap vuorodibme sáme addnijda Mánájuodnahin

Dárbbbo le nasjávnnálasj fálaaldahkaj sáme addnijda gejn le sáme giella- ja kultuvrramáhtudahka. Stáhtan le ávdásvásstádus dakkir fálaaldagá ávdás sáme álmugij. Riektá sáme giella- ja kultuvrramáhtudahkaj Mánájhudnahijn aj guosská sáme mánáida Finnmárko álggolin. Sámedigge sihtá:

- rádudallamijn baktu Ráddidusájn gájbbedit jut ásaduvvá juogos mij máhtá boahdet ja viehkeidiet ietjá mánájhudnahijt Vuonan sáme giella- ja kultuvrramáhtudagájn.
- barggat vaj bargge Mánájhudnahijn vatteduvvi máhtudagáv sáme gielan ja kultuvran. Sámedigge sihtá barggat jut Mánájhudnahijn Finnmárko, sierra sáme ávdásvásstádusájn nanniduvvá.

Árvustallat sáme oahpponævojt rubmaha, ráddjima ja seksualitiehta birra

Oahpponævojt sámegeiellaj rubmaha, ráddjima ja seksualitiehta birra li dárbulattja fálatjit sáme mánáida ja nuorajda buorre ja guoskavasj áhpadimev. Sámedigge sihtá:

- stielit badjelgáváv oahpponævojs ma li sajen suorgen sámegeiellaj
- árvustallat oahpponævojt ma gávnnuji ulmijn vattátjit buoremus máhttelis áhpadimev tiemá birra.

Váikkudit vaj sáme báqoj ja moallánaqá seksualitiehtta birra sebrudahkan sjaddi dábálattja

Dárbbbo le ávdánahttet sáme termajt ma gávvidi rubmahav, rájajt ja seksualitiehtav. Dát le vijdes barggo, mij gájbbet ressursajt ja ájgev. Sámedigge sihtá:

- Aktisasjargon guoskavasj akteraj joarkket bargov sáme termajt ávdánahtátjit dán suorgen.

Dáqástallat Stáhtaháldadiddij ja suohkanij dárbboduogátjav hábbmit Divtasvuona-ássje tjuovvolibmáj

Sámedikke mielas le ájnas joarkket bargov tjuovvolit Jasska/Trygg prosjevtav. Sámedigge sihtá:

- joarkket ietjas guládallamav Stáhtaháldadiddij ja suohkanij dárbbogoradallamijn tjuovvolibmáj.
- guládallat Árran julevsáme guovdátjijn dárbo birra tjuovvolimes ulmutjijt gudi li vahágahttemav vasedam.

Liehket dájmalasj oassálasste ja oasse rádudallamijn ráddidusá politihkka ávddánimen suorgen

Suodjalit ulmutijit vahágahttemis ja ráhtsatjimes la stáhta ávdásvásstádus. Ráddidusá barggo lágaj, rijka doajmmaplánaj ja nannimplánaj la dan diehti viehka ájnas. Sámedigge sihtá:

- liehket dájmalasj oassálasste ja oasse rádudallamijn ráddidusá politihka ávddánimen suorgen.

Joarkket aktisasj bargov iesj guhtik fáhkabirrasij ja organisasjåvnåj.

Lahka aktijvuohtha ja fágalsj áddástuhtedum máhtto suorgen, le ækto politihkkaávdánibmáj suorgen. Sámedikke sihtá:

- joarkket aktijvuodajn guoskavasj fáhkabirrusij ja organisasjåvnåj áttjudittjat fágalsj ávddánahttemav suorgen.